

Náhradní mateřství v České republice: způsoby hledání náhradní matky

Surrogate motherhood in the Czech Republic: ways to seek a surrogate mother

Karolína Nováková, Katedra psychologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno

Hana Konečná, Ústav humanitních studií v pomáhajících profesích, Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Markéta Sudová, Ústav humanitních studií v pomáhajících profesích, Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Abstract: Surrogate motherhood (SM) is a procedure, when a woman undergoes assisted reproduction, pregnancy and childbirth in order to give up her child and transfer parental rights and obligations someone else, who she previously agreed with. The complexity of the procedure entails many legal problems; the most important are the determination of legal parenthood, enforceability of agreements concluded before the child's birth or before commencement of treatment, compensation of costs, registration of the newborn, the search for a surrogate mother, the right of the child to know her/his parents. Our article is a response to the article *Surrogate motherhood in Legal Practice*, published in *JMLB* (2015, Vol. 5, No. 2), and we mainly address the issue of seeking a surrogate mother.

Key words: surrogacy – assisted reproduction – legislation – online forum

Abstrakt: Náhradní mateřství (NM) je procedura, kdy asistovanou reprodukci, těhotenství a porod podstoupí žena s cílem vzdát se narozeného dítěte a rodičovská práva a povinnosti převést na někoho jiného, předem domluveného. Složitost procedury s sebou přináší mnoho právních problémů; hlavními jsou určení právního rodičovství, vymahatelnost dohod uzavřených před porodem dítěte či před zahájením léčby, kompenzace

nákladů, registrace novorozence, cesty hledání náhradní matky, právo dítěte znát své rodiče. Náš článek je reakcí na článek *Náhradní mateřství v právní praxi*, uveřejněný v *Časopise zdravotnického práva a bioetiky* (2015, Vol. 5, No. 2), reagujeme především na problematiku hledání náhradní matky.

Klíčová slova: náhradní mateřství – umělé oplodnění – legislativa – online fórum

ÚVOD

Jako náhradní mateřství (někdy také surogátní; dále NM) označujeme proces, kdy asistovanou reprodukci, těhotenství a porod podstoupí žena s cílem vzdát se narozeného dítěte a rodičovská práva a povinnosti převést na někoho jiného, předem domluveného. Tradičně se rozlišují dvě základní formy NM: 1) s použitím vajíčka náhradní matky (pak stačí oplodnění intrauterinní inseminací, IUI) nebo 2) s použitím vajíčka jiné ženy (pak je nutná in vitro fertilizace, IVF). Použití vlastního vajíčka náhradní matky odborné společnosti nedoporučují.^{1, 2} V textech popisujících proceduru je obvykle implicitní předpoklad, že o proceduru žádá heterosexuální pár, a že k oplodnění náhradní matky je využito embryo (či embrya) vzniklé z vajíčka a spermie tohoto žadatelského páru; takto proceduru definuje i *Právní zpravodaj* (2009) informující o tehdejší záměru Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva spravedlnosti proceduru legálně v ČR ukotvit.³ Je ovšem technicky možné, a často se to i provádí, že jedna nebo obě gamety jsou od dárců. Dítě pak nemá k žadatelům/žadatelce genetickou vazbu. Je-li akceptováno užití darovaných buněk, může být procedura nabízena nejen heterosexuálním párům, ale i párům homosexuálním či žadatelům-jednotlivcům. Tyto možnosti připouští i *European Society of Human Reproduction and Embryology*.⁴ Podle naší analýzy je v zemích, kde je jediným kritériem pro přístup k ART technikám nutnost zvážit *well-being* budoucího dítěte (např. Velká Británie), teoreticky možné, aby o proceduru požádala osoba právnická, tedy organizace.⁵ Ano, vypadá to absurdně. Ale to jen proto, že v sobě máme implicitní předpoklad, že o lékařskou proceduru může žádat jen člověk. Jenže mnoho implicitních předpokladů už vzalo za své, tak proč by právě tento neměl?

Právní úprava náhradního mateřství je napříč různými legislativami velmi různorodá. Některé země NM považují za zcela nelegální (např. Francie,⁶ Německo,⁷ Španělsko⁸), jiné jej naopak povolují

---

¹ FIGO Committee for the Study of Ethical Aspects of Human Reproduction and Women's Health. *Ethical Issues in Obstetrics and Gynecology*. London: FIGO House, October 2009.

² ESHRE Task Force on Ethics and Law 10. Surrogacy. *Human Reproduction*. 2005, Vol. 20, No. 10, s. 2705–2707.

³ V dokumentu se píše: „Jedná se o případy, kdy dítě manželského páru odnese a porodí jiná žena.“ Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqhfpxa6s7gm2de&groupIndex=2&rowIndex=0>.

⁴ Viz ESHRE Task Force on Ethics and Law 23. Medically assisted reproduction in singles, lesbian and gay couples, and transsexual people. *Human Reproduction*. 2014, Vol. 29, No. 9, s. 1859–1865; ESHRE Task Force on Ethics and Law 14. Equity of access to assisted reproductive technology. *Human Reproduction*. 2008, Vol. 23, No. 4, s. 772–774; ESHRE Task Force on Ethics and Law 10. Surrogacy. *Human Reproduction*. 2005, Vol. 20, No. 10, s. 2705–2707.

⁵ KONEČNÁ, H. – NOVÁKOVÁ, K. Access to medically assisted reproduction for legal persons: Possible? *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*. 2018, Vol. 8, No. 1–2, s. 109–120.

⁶ § 16–17 Code Civil. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/html/codes/traduits/code_civil_textA.htm#CHAPTER%20II%20%20THE%20OF%20RESPECT%20OF%20THE%20HUMAN%20BODY9.

⁷ § 2 Embryonenschutzgesetz. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/eschg/>.

⁸ § 10 Ley de Técnicas de Reproducción Humana Asistida. Dostupné z: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/l14-2006.html.

a konkrétní praxi upravují zákonem (např. Izrael,⁹ Velká Británie,¹⁰ Řecko,¹¹ nejnověji od roku 2017 Portugalsko¹²). Třetí skupinou zemí, do které spadá i Česká republika, jsou státy, které náhradní mateřství neregulují zákonem. „V souvislosti s náhradním mateřstvím a rovněž v souvislosti s tím, jak se o náhradním mateřství informuje i ve sdělovacích prostředcích [...] se naskytá otázka, jak je to s uplatněním zásady ‚co není zakázáno, je dovoleno‘ v případech náhradního mateřství z pohledu trestního práva“, popisují právní situaci v ČR právničky, autorky článku, na který reagujeme,¹³ a podrobněji rozebírají trestněprávní problematiku. Nicméně náhradní mateřství je zmíněno v občanském zákoníku (§ 804): „Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.“ Takže zde je/byl přinejmenším úmysl náhradní mateřství akceptovat jako proceduru, s níž český právní řád počítá.

Složitost procedury s sebou přináší mnoho právních problémů; hlavními jsou určení právního rodičovství, vymahatelnost dohod uzavřených před porodem dítěte či před zahájením léčby, kompenzace nákladů, registrace novorozence, cesty hledání náhradní matky, právo dítěte znát své rodiče.¹⁴ „Diskusi k těmto právním otázkám považujeme za velmi potřebnou nejen z pohledu práva soukromého, tedy vztahů mezi stranami ujednání o náhradním mateřství, ale i z pohledu práva veřejného. Dříve či později může dojít nejen k situacím výše popsaným, jako je narození nemocného dítěte, odmítnutí předat dítě nebo dítě převzít. Na výzvu autorek citace¹⁵ reagujeme tímto příspěvkem, soustředit se budeme především na cesty hledání náhradní matky. Pozornost odborníků i obsah kauz se totiž váže především na akt předání dítěte a na *well-being* dětí takto počatých; samotný začátek procedury jako by byl mimo jakýkoliv zájem.

Nicméně napřed budeme aktualizovat situaci. Citovaný článek je ze začátku roku 2015, my popíšeme stav na jaře 2018.

1. ODMÍTNUTÍ DÍTĚ PŘEVZÍT

Pár měsíců po vydání citovaného článku k nepřevzetí dítěte došlo. „Kromě základní diagnózy spinální segmentální dysgeneze (Th 12 – L2) s nejistou prognózou bylo diagnostikováno foramen ovale apertum, podkovovitá ledvina a levostranná tříselná a skrotální kýla. Ve třech měsících věku dochází k záchvatu typu tonicko-klonických křečí. Hospitalizace na dětské klinice potvrzuje epilepsii,

⁹ The Surrogacy Agreements Law. Dostupné z: https://www.health.gov.il/English/Services/Committees/Embryo_Carrying_Agreements/Pages/default.aspx.

¹⁰ § 30 Human Fertilisation and Embryology Act. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/22/contents>.

¹¹ § 17 Civil Code 4272/2014. Dostupné z: <http://www.greeklawdigest.gr/topics/aspects-of-greek-civil-law/item/217-surrogacy-proceedings-in-greece-after-the-implementation-of-law-4272-2014>.

¹² § 8 Lei n. 25/2016. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5574646/>.

¹³ CÍSAŘOVÁ, D. – SOVOVÁ, O. Náhradní mateřství v právní praxi. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2015, Vol. 5, No. 2, s. 13–24.

¹⁴ Viz např. PILKA, L. et al. Surogátní mateřství – názory a literární praxe. *Česká gynekologie*. 2009, č. 2, s. 144–147, nebo KONEČNÁ, H. et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv? Průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*. Praha: Mladá fronta, 2017.

¹⁵ Ibidem.

medikována antiepileptika. V pěti měsících věku je chlapec epileptikem a paraplegikem“;¹⁶ popisují zdravotní stav dítěte autoři kazuistiky. Dítě se narodilo v porodnici v Uherském Hradišti, je genetickým potomkem žadatelského páru, který ho odmítl převzít právě pro těžká postižení. V současné době (jaro 2018) je stále v ústavní péči. Zatím není diagnostikováno mentální postižení, v budoucnu bude schopno pochopit okolnosti svého příchodu na svět. Žadatelský pár si náhradní matku sám přivedl, věděl před započítím procedury o jejím zdravotním stavu; autoři článku jej popisují takto: „V popředí osobní anamnézy stojí psychomotorická retardace lehkého stupně na podkladě DMO, dále epilepsie typu tonicko-klonických křečí kompenzovaná antiepileptiky, sériová zlomenina žeber s pravostranným hemotoraxem, oboustranná hypermetropie a operace strabismu v dětství. Je vhodné podotknout, že neurolog se před kryoembryotransferem k potenciální graviditě vyjádřil kladně.“¹⁷ Nemáme ovšem žádné informace o tom, že by k případu proběhl nějaký soud. Zatím nepotvrzenou máme informaci, že už v ČR došlo k odmítnutí náhradní matky dát porozené dítě k osvojení žadatelům.

2. DOPORUČENÍ SEKCE ASISTOVANÉ REPRODUKCE K NÁHRADNÍMU MATEŘSTVÍ

Sekce asistované reprodukce České gynekologicko-porodnické společnosti vydala v roce 2012 doporučení,¹⁸ aby se neprovádělo NM s darovanými gametami, aby se NM provádělo výhradně ze zdravotních důvodů (chybění dělohy či její vážná dysfunkce nebo primární nemoc ženy-žadatelky, zabraňující jí podstoupit bezpečné těhotenství a porod), a aby se neimplantovalo více než 1 embryo. V roce 2016 vydala další doporučení, a to koho a za jakých okolností akceptovat jako náhradní matku.¹⁹ V souladu se zákonem regulujícím asistovanou reprodukci nesmí její věk překročit 49 let, musí mít občanství ČR, a musí předložit tyto dokumenty: vyjádření registrujícího gynekologa; vyjádření registrujícího praktického lékaře, případně dalších specialistů; výsledky psychologického vyšetření; potvrzení o poučení právníkem o všech právních souvislostech procedury. Jde o doporučení odborné společnosti, nikoliv o závazné nařízení.

3. ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ MATKY – LEGISLATIVA

Podmínkou pro provedení procedury je ochota ženy podstoupit asistovanou reprodukci, těhotenství a porod, a následně předat dítě někomu předem domluvenému prostřednictvím osvojení. V některých zemích, např. USA či UK, existují agentury (*surrogacy agency*), které „párují“ žadatele a náhradní matky. Tyto agentury často poskytují oběma stranám také potřebné informace, právní a psychologické poradenství atd. V ČR, pokud víme, žádná taková agentura neexistuje. Náhradní matku si musí žadatelé přivést sami. Právně je závazné znění § 798 o. z.: „Z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení nesmí nikdo získat nepatřičný zisk.“ Připouští se tedy, že „patřičný zisk“ by se získat mohl. Možná tedy nějaká agentura vznikne i v ČR.

¹⁶ Viz PEKTOROVÁ, M. – VENTRUBA, P. Surogace, ano či ne? Kazuistika. *Česká gynekologie*. 2015, 80, č. 4, s. 299–301.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Sekce asistované reprodukce ČGPS ČLS JEP (2012). *Stanovisko k náhradnímu mateřství*. Odsouhlaseno na jednání 27. 4. 2012 v Benici. Autorky nenalezly odkaz, kde by bylo stanovisko veřejně dostupné.

¹⁹ Všeobecné podmínky pro výběr náhradní matky. Dostupné zřejmě pouze z: <http://www.ivf-zlin.cz/24903-surogatni-materstvi>.

Ze zatím neoficiálního dokumentu Bioetické komise Rady Evropy z jara 2018,²⁰ mapujícího náhradní mateřství v Evropě, vyplývá, že na otázku „Je ve vaší zemi povoleno inzerovat náhradní mateřství?“ odpověděla naprostá většina z jedenatřiceti odpovídajících zemí záporně. Jak se staví k této problematice česká legislativa? Transplantační zákon (§ 28) stanovuje: „(3) Inzerování a reklama za účelem poptávky nebo nabídky orgánů jsou zakázány. Za inzerování a reklamu se nepovažuje postup podle § 27“ (ten se týká povinností ministerstva informovat veřejnost o významu a o možnostech darování tkání a orgánů, pozn. autorek). Nevíme ovšem, jak by česká legislativa klasifikovala inzerci související s náhradním mateřstvím: Je to poptávka nebo nabídka orgánů? Náhradní matka ale žádné orgány nenabízí. Tak je to nabídka účelné manipulace s nimi? Nebo má náhradní mateřství blíž k jakýmsi sociálním službám? Či k prostituci? To jsou rozhodně otázky, na něž je nutné hledat odpovědi.

4. ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ MATKY – NAŠE VÝZKUMNÉ NÁSTROJE

Z prvních výsledků naší převážně emailové komunikace s českými porodnicemi a neonatologiemi (osloveno bylo po téměř stu pracovištích obojího druhu, dosud se nám ozvala necelá třetina pracovišť) o jejich zkušenostech s NM vyplývá, že náhradní matka bývá jen málokdy žena z rodiny či blízkého okolí žadatelů. Dle výpovědí pracovníků porodnic a neonatologií je vyhledávána pravděpodobně přes internet. To potvrzují i autorky článku, na který reagujeme:²¹ „Přes v trestněprávní části uvedená rizika možnosti postihu za náhradní mateřství, které je předmětem obchodu, je inzerce pro obě strany poměrně frekventovaná, a to na zcela nezabezpečených webových stránkách.“ Provedli jsme proto analýzu diskusních fór a online inzertních portálů věnujících se náhradnímu mateřství, konkrétně těchto: <https://nahradni-materstvi.webnode.cz/>; <https://www.modrykonik.cz/forum/adopce-a-nahradni-rodina>; <https://www.emimino.cz/diskuse/nahradni-matka>; <http://www.mamaaja.cz/nahradni-matka>; <https://www.facebook.com/chcibytnahradnimatka/>.

Kvalitativní obsahová analýza a následně základní popisná statistika byly našimi metodami zpracování dat. Celkem jsme analyzovaly 87 inzerátů nabízejících, respektive poptávajících náhradní mateřství, které byly aktivní v období mezi listopadem 2017 až únorem 2018 (tzn. objevovaly se na ně reakce, případně se u nich rozvíjela diskuse). Výsledky nelze v této fázi považovat za dokonalý obraz situace, za „statisticky významné“, jsou výzkumnou sondou. Ale když mluvíme o nějakých rizicích, napřed hledáme, jaká se vůbec mohou vyskytnout, pak teprve jaká je jejich frekvence, tedy pravděpodobnost výskytu.

5. OBSAH ONLINE FÓR

Na online fórech se objevují jak inzeráty nabídky, tak inzeráty poptávky náhradního mateřství, přičemž mírně převažuje poptávka, tedy hledání náhradní matky. Inzeráty nabízející odnošení dítěte jsou téměř výhradně anonymní, zveřejněné pod přezdívkou s účelovou emailovou kontaktní adresou

²⁰ Interní dokument DG-BIO, jedna ze spoluautorek tohoto článku je totiž členkou této komise.

²¹ Viz CÍSAŘOVÁ, D. – SOVOVÁ, O. Náhradní mateřství v právní praxi. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2015, Vol. 5, No. 2, s. 13–24.

(např. *vasemimi@...cz, splnenysen@...cz, maminkaprovas@...cz*). Často se vyskytují totožné inzeráty na několika fórech zároveň. Naopak inzeráty hledající náhradní matku jsou osobnější, zpravidla s uvedeným celým jménem, emailem i telefonním číslem. Inzeráty poptávající náhradní matku mírně převažují nad těmi, ve kterých se ženy jako náhradní matky nabízejí. Pracovali jsme s celkem 87 inzeráty, přičemž poptávajících náhradní mateřství jich bylo 49, nabídkových 38.

5.1. ŽADATELÉ A JEJICH PŘEDSTAVY A POŽADAVKY

Inzeráty na online fórech hledající náhradní matku dávají ve valné většině ženy, narazili jsme však i na dva uveřejněné mužem; a to v případě, kdy partnerka jednoho prodělala onkologickou léčbu, která poškodila její plodnost; a partnerka druhého opakovaně potratila a další těhotenství jí lékaři nedoporučili. Tyto inzeráty byly spíše informativního charakteru, kdy jejich autoři zjišťovali, jak vše vlastně probíhá a jaká je přibližná cena. Mezi lidmi hledajícími náhradní matku převažují heterosexuální páry, ve kterých žena ze zdravotních důvodů nemůže otěhotnět/odnosit dítě. V inzerátech se jako příčina hledání náhradní matky nejčastěji objevuje z *vážných zdravotních důvodů* (37 inzerátů). Pokud jsou tyto důvody podrobněji rozepsány, jedná se typicky o nález na děloze (9 inzerátů) – jak vrozený, tak pooperační – či její absenci (3 inzeráty); nález na vaječnících; často se jedná také o vyléčené onkologické pacientky (7 inzerátů). Objevují se i inzeráty homosexuálních párů (5 inzerátů), ojedinele *single* jedinců (3 inzeráty).

Protože nejméně komplikovanou cestou předání dítěte je přihlášení se muže z žadatelského páru jako otce novorozence, v inzerátech převažuje preference svobodné, případně rozvedené náhradní matky. Nejčastěji je hledána mladá svobodná žena, která již má vlastní dítě. Velký důraz je typicky kladen na psychické i fyzické zdraví. Za ideální je také považována blízkost bydliště, která je vnímána jako „pojistka“ častého kontaktu a účasti na těhotenství (*je pro mě důležité, abych se na těhotenství mohla podílet a prožívat ho s vámi, chodit na kontroly, vidět miminko na ultrazvuku*).

Přestože zřídka (2 inzeráty), je možné setkat se také s inzeráty hledajícími ženu ochotnou otěhotnět přímo s mužem ze žadatelského páru: *Přes kliniku je vše moc složité. Proto hledáme ženu, která by byla ochotná otěhotnět přirozenou cestou s manželem*.

5.2. NÁHRADNÍ MATKA

Žena online nabízející odnošení dítěte jakožto náhradní matka je typicky svobodná, ve věku mezi 20–30 lety a sama již dítě má. Téměř ve všech nabídkách se můžeme setkat s popisem: *chci někomu pomoci ke štěstí; já už své dítě mám a další nechci, ráda ale k dítěti pomohu někomu jinému* apod. Většinou je to však matka samoživitelka, pro kterou je náhradní mateřství únikem ze sociální/finanční nouze. Často je k rozhodnutí stát se náhradní matkou vedena potřebou zabezpečit své vlastní děti, respektive rodinu. Téměř v polovině nabídkových inzerátů (17) se explicitně vyskytují odkazy na reciprocitu celého procesu, respektive finanční úplatu výměnou za dítě, např.: *já pomohu k dítěti vám, vy mi pomůžete vytvořit zázemí pro moje děti*. Nezřídka se jedná o studentky. Některé náhradní matky nabízejí odnošení dítěte opakovaně (8 inzerátů), přičemž tento fakt prezentují jako přednost: *odnosila jsem už tři děti, vím, do čeho jdu*.

Na českých diskuzních fórech se hojně objevují i slovenské inzeráty žen, které náhradní mateřství nabízejí.

5.3. KOMPENZACE

Konkrétní ceny ve většině inzerátů uvedeny nebyly; náhradní matky odkazovaly na sdělení po emailu/telefonu pouze vážným zájemcům. Na základě informací uvedených v nabídkách (11 inzerátů), ve kterých požadovaná výše finanční úplaty zveřejněna byla, se cena, již žadatelský pár zaplatí náhradní matce, pohybuje mezi 200 tisíci až 800 tisíci Kč. K této sumě může být ještě potřeba připočítat výdaje na umělé oplodnění, léky, kontrolní vyšetření apod. Požadováno bylo i poskytnutí bydlení. Finanční kompenzace bývá náhradní matce vyplácena v průběhu těhotenství a zpravidla doplacena po porodu a předání dítěte.

Finance nejsou tématem pouze v případech, jedná-li se o nezištnou pomoc, kdy mezi zúčastněnými zpravidla existuje úzký (příbuzenský) vztah.

ZÁVĚR

S náhradním mateřstvím je spojeno mnoho právních, psychosociálních, etických a dalších problémů. Velká pozornost odborníků je soustředěna především na situaci předání dítěte. V našem textu chceme obrátit pozornost odborníků na sám začátek procedury, na situaci hledání náhradní matky. Domníváme se, že této fázi procesu není věnována téměř žádná pozornost odborníků, a přitom v sobě nese velmi závažná rizika.

Dostupné empirické údaje ukazují, že žadatelé a náhradní matky se, nikoli výjimečně, hledají prostřednictvím internetu. Internet je také místem počátečního vyjednávání podmínek. Podle nás je potřeba diskutovat o tom, nakolik jsou tyto cesty právně a eticky akceptovatelné. Vztahuje se k nim transplantáční zákon (§ 28) nebo je to jiná situace? A je rozdíl, když se tak hledají fyzické osoby, ve srovnání s tím, kdyby tak svou práci inzerovala nějaká zprostředkující agentura? Nebo třeba centrum asistované reprodukce? Jak a kým by taková agentura měla být založena a jak by měla být financována? Jaké by měly být její úkoly a jak by se její práce kontrolovala?

Náhradní matky bývají spíše ženy z nižších socioekonomických vrstev, obvykle v nějaké tíživé osobní či finanční situaci. Vztahuje se k tomu zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník²² (§ 168): „*bude potrestán, kdo jinou osobu [...] zneužívá jejího omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje, přijme nebo vydá, aby jí bylo užito [...]*“? Nebo se taková situace bude klasifikovat jako autonomní jednání autonomních osob? V situaci tísně jsou ovšem i žadatelé, i oni mohou být celoživotně vydírání náhradní matkou či jejím okolím.

A jak je to s kompenzacemi? Podle čl. 21 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně²³ „*nesmí být lidské tělo a jeho části jako takové zdrojem finančního prospěchu*“. Vysvětlující zpráva k Úmluvě o

²² § 168 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s10&q10=168>.

²³ Čl. 21 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně. Dostupné např. z: <https://zdravotnickepravo.info/pravni-predpisy/>.

biomedicíně (1996) však kompenzace připouští,²⁴ podobně český transplantační zákon (§ 28b):²⁵ „Dárci orgánu náleží náhrada účelně a prokazatelně vynaložených výdajů (dále jen ‚náhrada výdajů‘) a rozdíl mezi ušlým výdělkem a obdrženou náhradou mzdy, platu nebo odměny a obdrženým nemocenským z nemocenského pojištění, který mu vznikl dočasnou pracovní neschopností v souvislosti s odběrem orgánu a poskytováním zdravotních služeb, které si tento odběr vyžádal (dále jen ‚ušlý výdělek‘).“ Pro asistovanou reprodukci jsou kompenzace zpřesněny v zákonu č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách (§ 11):²⁶ „Za odběr zárodečných buněk nevzniká osobě, které byly odebrány, nárok na finanční ani jinou úhradu. Poskytovatel, který odběr provedl, hradí anonymnímu dárci na základě jeho žádosti účelně, hospodárně a prokazatelně vynaložené výdaje spojené s darováním zárodečných buněk. Jejich náhradu může požadovat na příjemkyni, které má být provedeno umělé oplodnění, nebo na poskytovateli, kterému byly zárodečné buňky nebo lidská embrya k provedení asistované reprodukce předány.“ Jak vysoké by byly kompenzace při náhradním mateřství? Nesl by je celé žadatel/žadatelé nebo by se na financování alespoň částečně nějak podílel stát, například ze zdravotního pojištění? Kdo pobírá mateřskou, kdo dávky na dítě?

Tento příspěvek vznikl za podpory grantu: GAČR 17-07753S Náhradní mateřství v ČR: právní, psychosociální a etická analýza.

---

²⁴ Vysvětlující zpráva k Úmluvě o lidských právech a biomedicíně, citujeme: „[...] tento článek nebrání osobě, již byly orgán nebo tkáň odebrány, aby nepřijala určitou kompenzaci, která nepředstavuje odměnu, nýbrž přiměřené odškodnění za výdaje nebo ušlý příjem (např. v důsledku hospitalizace). Dostupné např. z: http://www.krev.info/Text/Umluva_biomedicina_vysvetleni2.htm.

²⁵ § 28b zákona č. 285/2002 Sb., transplantační zákon. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-285>.

²⁶ § 11 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-373>.

REFERENČNÍ SEZNAM:**Citované zákony:**

Civil Code 4272/2014. Dostupné z: <http://www.greeklawdigest.gr/topics/aspects-of-greek-civil-law/item/217-surrogacy-proceedings-in-greece-after-the-implementation-of-law-4272-2014>.

Code Civil. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#CHAPTER%20II%20THE%20RESPECT%20OF%20THE%20HUMAN%20BODY9.

Embryonenschutzgesetz. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/eschg/>.

Human Fertilisation and Embryology Act. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/22/contents>.

Lei n. 25/2016. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5574646/>.

Ley de Técnicas de Reproducción Humana Asistida. Dostupné z: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/l14-2006.html.

The Surrogacy Agreements Law. Dostupné z: https://www.health.gov.il/English/Services/Committees/Embryo_Carrying_Agreements/Pages/default.aspx.

Úmluva o lidských právech a biomedicíně.

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 285/2002 Sb., transplantační zákon.

Citovaná literatura:

CÍSAŘOVÁ, D. – SOVOVÁ, O. Náhradní mateřství v právní praxi. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2015, Vol. 5, No. 2, s. 13–24.

ESHRE Task Force on Ethics and Law 23. Medically assisted reproduction in singles, lesbian and gay couples, and transsexual people. *Human Reproduction*. 2014, Vol. 29, No. 9, s. 1859–1865.

ESHRE Task Force on Ethics and Law 14. Equity of access to assisted reproductive technology. *Human Reproduction*. 2008, Vol. 23, No. 4, s. 772–774.

ESHRE Task Force on Ethics and Law 10. Surrogacy. *Human Reproduction*. 2005, Vol. 20, No. 10, s. 2705–2707.

FIGO Committee for the Study of Ethical Aspects of Human Reproduction and Women's Health. *Ethical Issues in Obstetrics and Gynecology*. London: FIGO House, October 2009.

KONEČNÁ, H. – NOVÁKOVÁ, K. Access to medically assisted reproduction for legal persons: Possible? *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*. 2018, Vol. 8, No. 1–2, s. 109–120.

KONEČNÁ, H. et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv? Průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*. Praha: Mladá fronta, 2017.

PEKTOROVÁ, M. – VENTRUBA, P. Surogace, ano či ne? Kazuistika. *Česká Gynekologie*. 2015, 80, č. 4, s. 299–301.

PILKA, L. et al. Surogátní mateřství – názory a literární praxe. *Česká gynekologie*. 2009, č. 2, s. 144–147.

SEKCE ASISTOVANÉ REPRODUKCE ČGPS ČLS JEP (2016). *Všeobecné podmínky pro výběr náhradní matky*. Dostupné z: <http://www.ivf-zlin.cz/24903-surogatni-materstvi>.

SEKCE ASISTOVANÉ REPRODUKCE ČGPS ČLS JEP (2012). *Stanovisko k náhradnímu mateřství*. Odsouhlaseno na jednání 27. 4. 2012 v Benici.